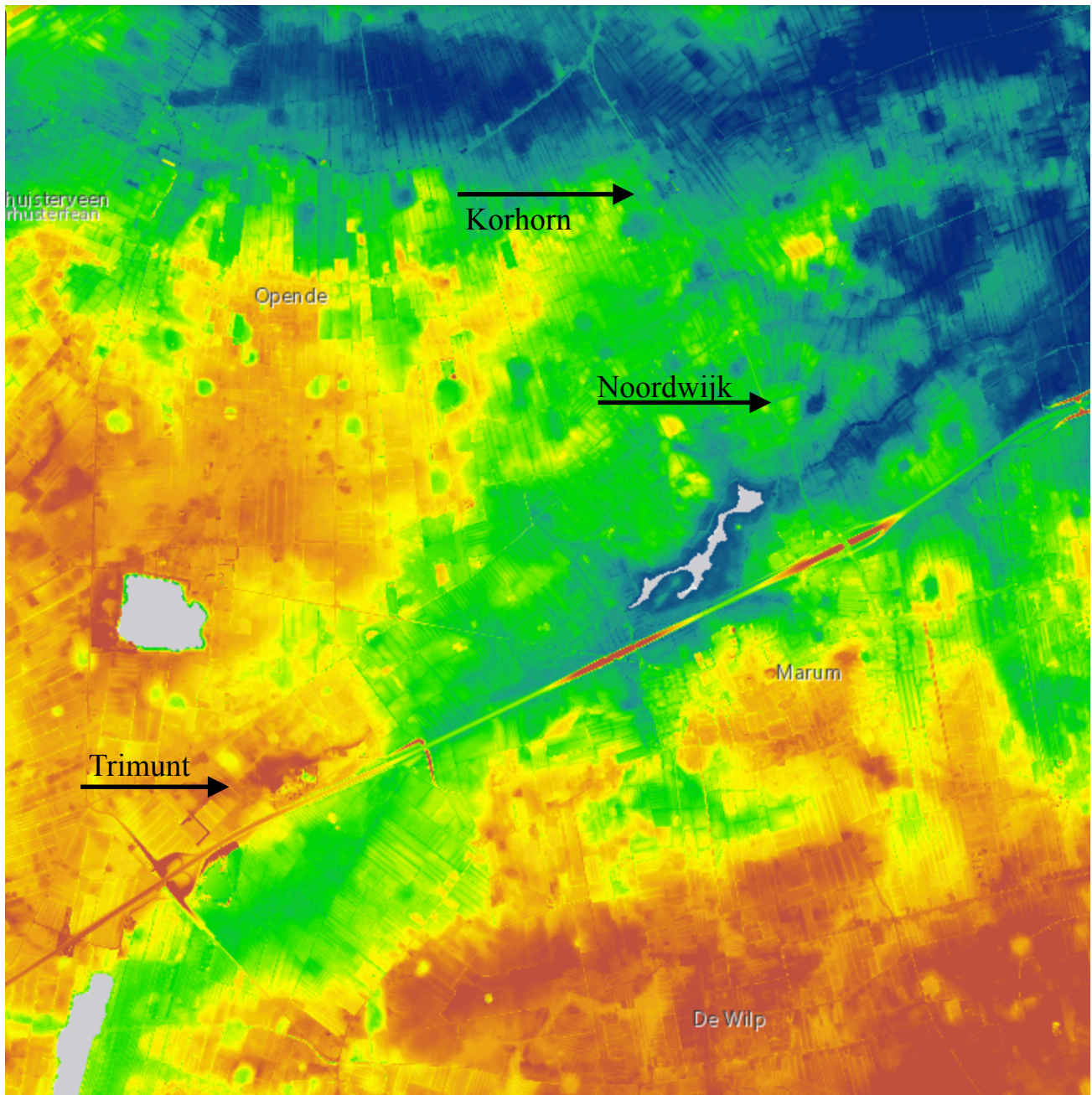

Infobestand Pelgrimsroute Trimunt Marum.

Hoogtekaart; rood is hoog en blauw is laag.

Marum.

De naam Marum komt van 'Mare', water, en 'heim', plaats, en betekent dus 'plaats aan het water', waarin het water het Oud diep is. Oorspronkelijk is het een lintdorp rond de Hoornweg, met het centrum bij en aan de Markstraat. De lintbebouwing liep van 't Malijk, langs de Kruisweg en de Hoornweg tot De Haar, op een hoger gelegen zandrug. Oorspronkelijk was er sprake van twee ontwikkelingskernen. Tussen deze twee kernen in, Marum-West en de Kruisweg, lag 'de Hoorn'. De Hoorn bestond uit gemeenschappelijke weidegronden. Dit gebied tussen de twee kernen is met name bebouwd geraakt in de jaren 60 en 70 van de

vorige eeuw. De oude kerk van dit dorp is de hervormde kerk aan de huidige Noorderringweg. Het grootste gedeelte van deze kerk is in de twaalfde eeuw gebouwd, de huidige toren dateert uit 1886. Tot het begin van de vorige eeuw was de turfwinning de belangrijkste bron van inkomsten in het dorp. In 1812 bestond het dorp uit 12 veenboerderijen waarin 17 gezinnen van de turfwinning leefden

Kerk Marum.

De kerk van Marum is een van de oudste bakstenen kerken in de provincie Groningen. Het oudste deel van de kerk, het koor, dateert uit de tweede helft van de twaalfde eeuw. Van de oorspronkelijk romaanse kerk is weinig bewaard gebleven. De kerk is globaal in drie delen in te delen. Het oudste deel is het vijfzijdig gesloten koor uit de twaalfde eeuw. In de zuidmuur van het koor is nog steeds de oorspronkelijke priesteringang te zien. Weliswaar dichtgemetseld, is deze voorzien van een latei van rood zandsteen om de boog van dit portaal te dragen. Van de originele romaanse ramen is in de noordmuur nog één in dichtgemetselde toestand terug te vinden. In de koorsluiting zijn in de zestiende eeuw vensters aangebracht die nadien ook zijn dichtgemetseld.

Het schip dateert uit het eerste kwart van de dertiende eeuw. In de tweede helft van de achttiende eeuw zijn aan weerszijden van kerk forse steunberen aangebracht om verder verzakken van de muren te voorkomen. Zowel aan de noordkant als de zuidkant zaten noormannendeuren. De deur aan de noordkant, welke bestemd was voor de vrouwen (namelijk aan de koude kant van de kerk) is echter dichtgemetseld en gaat half schuil achter een van de steunberen. De noormannendeur aan de zuidkant, welke bestemd was voor de mannen, geldt heden ten dage als de ingang van de kerk. De grote rondboogvensters in het schip en het koor zijn ingebroken bij een grote renovatie in 1770. Waarschijnlijk is toen ook de gehele noordgevel opnieuw beklampt.

De toren is een westtoren en dateert net als het schip uit het eerste kwart van de dertiende eeuw. De romp van de toren bestaat uit twee geledingen en kent vrijwel geen versiering. Halverwege de zestiende eeuw werd de toren verhoogd met een klokkenzolder en werd het schip van de huidige kap voorzien. In de westgevel zit nog een dichtgemetselde portaal. Op dertien meter hoogte is elke gevel voorzien van een galmgat met galmborden. Elk galmgat heeft een ronde boog, hierbij is het oostelijke galmgat groter dan het westelijke. Doordat het kerkterrein vroeger omgracht was, staat de toren dichtbij een sloot en is deze enigszins scheefgezakt. Hierdoor helt de toren 20 centimeter over. Ook het feit dat de toren op het westen staat en er bij slagregens kalk en cement wegspoelt, zorgt ervoor dat de voegen dunner worden en het scheefzakken bespoedigd wordt. Aanvankelijk had de toren een gemetselde spits. De huidige ingesnoerde torenspits is in 1923 geplaatst. Doordat deze spits weer loodrecht geplaatst is, heeft de toren een knik.

Interieur.

Het feit dat het koor vijfzijdig gesloten is, kan ook aan de binnenkant gezien worden. De overgang van schip naar koor is zowel aan de binnenkant als de buitenkant goed te zien door het verspringen van het muurwerk. De apsis was oorspronkelijk tot halverwege muurhoogte opgemetseld. Zo ontstond een basis waar het inmiddels verdwenen halfronde koepelgewelf op rustte, zoals nog te zien is in de kerk van Doezum. De sluitingsmuren van het apsis lopen nog enigszins taps toe naar boven om de druk op te vangen van het koepelgewelf. De preekstoel dateert uit 1826. De hoeken van de zeshoekige kuip worden geaccentueerd door rechthoekige halfzuiltjes met bladkapitelen. De kerkbanken zijn reeds verwijderd en vervangen door stoelen. Nog wel prominent aanwezig is de herenbank tegen de noordmuur. Deze stamt uit ongeveer 1700 en wordt bekroond door een gesneden opzetstuk dat het wapen toont Carel Ferdinand von Inn- und Knipphausen. Hij was van 1714 tot 1717 Heer van Nienoord en Vredewold. Achter deze herenbank gaat nog een ingehakte nis schuil, alwaar het Heilig Sacrament bewaard werd.

Lijkenhuisje achter de kerk.

Vanuit het lijkenhuis start Het Witte Nonnenpad. De Pelgrimsroute volgt voor een klein deel het spoor van het Witte Nonnenpad.

Haarsterbos.

De Haar is een streek en een buurtschap met lintbebouwing van boerderijen langs de Haarsterweg. De naam betekent hoogte. Het gebied is dan ook enigszins geaccidenteerd, opvallend in het vrijwel vlakke karakter van de verdere gemeente. Feitelijk hoort het landschappelijk bij de Friese Wouden. Ten noorden van De Haar ligt het Haarsterbos. Dit bos kent nog enkele stukken oerbos en is in het beheer van Staatsbosbeheer. Bij De Haar zijn ook grafheuvels ontdekt, opgebouwd met plaggen. Er werden fragmenten gevonden van de standvoetbekercultuur en de klokbekercultuur. Ook werden meerdere boomkistgraven gevonden. De Haar en het omliggende Haarsterveld was vroeger een interessant gebied door de grote hoeveelheid veen dat geëxploiteerd kon worden. De Stad Groningen en Ommelanden nam het gebied in 1594/1595 in beslag van het klooster Trimunt en verkocht het later aan de Stad Groningen. De stad besloot het gebied onder te verhuren zonder exploitatie. Pas eind 18e eeuw waren alle veengebieden ten zuiden van het Trimunt ontgonnen en in 1810 werden de uitgeveende landen, bouw- en weilanden en heidevelden verkocht aan de Friese familie Van Teyens.

Trimunt.

Trimunt lag oorspronkelijk op een zandrug in een uitgestrekt hoogveengebied. Na de ontginning hiervan is op de lager gelegen delen een open weide gebied ontstaan waarin meerdere petgaten aan de vervening herinneren. Direct rond Trimunt is in de jaren dertig van de twintigste eeuw het Ontginningsbos aangelegd. Dit bos en de omgeving is in beheer bij Staatsbosbeheer.

Klooster Trimunt

Het klooster In tribus montibus te Trimunt ten westen van Marum werd gesticht in 1208. Het was oorspronkelijk een benedictinessenklooster. Omdat het in problemen raakte, werd het in het begin van de veertiende eeuw opgenomen in de cisterciënzerorde onder gezag van het klooster Aduard. Het bezat landerijen in Kollumerland, Lettelbert en Kuzemer (Cusemaer), totaal ongeveer 200 ha. Een poging tot incorporatie bij Assen stuitte in 1559 op verzet van de nonnen. Het klooster had een refugium aan het Munnekeholm in Groningen en werd in 1604 ontbonden.

Jilt Dijkshede.

Jilt Dijkshede, het laatste stukje dat van het grote heidegebied in Westerkwartier bewaard is gebleven. Hier graasden de schapen, die het klooster van wol en mest voorzagen. De hei dankt haar naam aan de voorlaatste eigenaar; nu voert Staatsbosbeheer het beheer over het gebied met z'n fraaie pingo, een erfenis uit de ijstijd. Het Jilt Dijkshede vormt samen met het Trimunter ontginningsbos een natuurgebied dat onder beheer staat van Staatsbosbeheer. De oppervlakte aan heide bedraagt ruim 20 ha. Schotse hooglanders en landgeiten helpen het gebied open te houden. Er lopen meestal 2 of 3 exemplaren van dit koeienras. Vanwege de natuurhistorische waarde is het gebied voor bezoekers gesloten.

En langs de Leidijk ligt het 'grazen' (een "gras" was de oude benaming van een halve hectare grasland) van Trimunt en het gelijknamige bosgebied.. Leidijk was een vroegere verdedigingsdijk.

Kornhorn

Kornhorn is een relatief jong wegdoorp. Als buurschap van verspreid staande kleine boerderijen en huizen bestaat het allang. Oude naamsaanduidingen leveren geen eenduidige verklaring op. Voor de hand ligt: korenhoek, maar vroegere namen als Corriger Sandt en Curringehorn wijzen op een afeiding van een persoonsnaam. Na het midden van de 19de eeuw verdichtte de bebouwing en ging het op een dorp lijken, een status die het pas in 1930 kreeg. De bebouwingsstreek van eenvoudige huizen en een enkele boerderij lag aan de rand van het laagveengebied dat in de middeleeuwen in ontginning kwam. In het landschap ten zuiden van Kornhorn ligt nog een herinnering daaraan: de vrij gave Leidijk, een bescherming tegen het zure veenwater. Afscheiding, doleantie en scheuring hebben het geestelijke leven in Kornhorn bepaald. Er staan drie gereformeerde kerken. Het dichtst bij het centrum, Provincialeweg 37, staat de uit 1925 daterende Christelijk Gereformeerde Kerk. Kort na de scheuring in 1903, toen de gereformeerden, die zich in 1881 hadden aangesloten, naar een andere plaats van samenkomst moesten uitzien, kwam hier al een kerk. Deze is in 1925

vervangen door het huidige gebouw, een zaalkerk met rechthoekige vensters en een toren op het dak. De gereformeerden konden omstreeks 1920 een eigen kerk stichten, een kerk met een dwarsbeuk, een geveltoren en rondboogvensters met glas-in-lood. In de herfst van 1945 was er opnieuw een scheuring. De vrijgemaakten bleven het kerkgebouw gebruiken en de gereformeerden moesten opnieuw naar een onderkomen uitzien. Verderop aan de Provincialeweg is kort daarna een kerkzaal met een uitbouw met gevelklokkenstoel gebouwd, de derde kerk in Kornhorn.

Curringherpad

Het “Curringherpad” voert u door een markant en representatief gedeelte van het Zuidelijk Westerkwartier met als start en eindpunt het dorp Kornhorn. Met zijn dobben, petgaten en houtsingels, die langgerekte smalle percelen omzomen, wandelt u in een prachtig besloten landschap. Het Zuidelijk Westerkwartier is, kortom, een uitermate afwisselend gebied, dat niet vanzelf is ontstaan. Het is een uniek en oud cultuur-landschap, waarin de mens een grote hand heeft gehad.

Noordwijk.

Noordwijk ligt een paar kilometer ten noorden van het dorp Marum, aan de weg naar Grootegast. De naam Noordwijk zou zijn afgeleid van een buurt ten noorden van Marum. Noordwijk ligt op een kruising waarvan de straatnamen de richting aangeven: Noorderweg, Westerweg en Oosterweg.

Kerk Noordwijk.

De kerk van Noordwijk dateert uit het begin van de veertiende eeuw. Het kerkje is tegenwoordig eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken en is recent gerestaureerd. Vanaf het lijkhuisje achter de kerk loopt het Leedaanzeggenspad, een wandeling tijdens welke de geschiedenis van het dorp in de negentiende eeuw behandeld wordt. De Pelgrimsroute gaat ook grotendeels langs dit pad.

Pleisterlagen uit de 19e eeuw bedekken de laatmiddeleeuwse kloostermoppen en in de noordwand van het koor zit een dichtgemetselde priesteringang. Binnen in de kerk is een preekstoel van omstreeks 1600, samen met het doophek afkomstig uit Leek en in 1752 naar Noordwijk verhuisd. In de dakruiter hangt een klok uit 1712 waarop de naam van Carel Ferdinand, Graaf von Inn- und Kniphausen. Begin 20e eeuw werd het doophek overbodig bevonden en gedegradeerd tot stalhek ergens in het dorp. Enkele jaren later kwam het hek terug en de dooptuin werd in de oude glorie hersteld.

De kerk van Noordwijk, waarschijnlijk gebouwd omstreeks 1300 van kloostermoppen, is een eenvoudige, recht gesloten zaalkerk. De kerk is tegenwoordig okergeel van kleur, gelijk aan de kleur van de begintijd. Hij staat op een opgeworpen heuvel midden in het dorp. De kerk is niet erg groot: de lengte van het gebouw is 16 meter, de breedte 7 meter. Noord- en zuidzijde hebben grote, niet al te spitse, spitsboogramen. De ingang zit aan de noordkant tussen het eerste en tweede raam. In de noordwand van het koor zit achter het pleisterwerk een dichtgemetselde priesteringang. De westgevel is blind met duidelijk zichtbare muurankers. De oostgevel heeft een groot en hoog geplaatst half rond raam in het midden en twee lager geplaatste, kleinere rondboogramen; dit kan er op wijzen dat dit het oudste, romaanse deel van de kerk is. Op de kerk staat een donkergroene dakruiter uit 1710 met daarin een klok die in Amsterdam werd gegoten. Op de klok staat de naam van collator Carel Ferdinand van Inn- en Kniphausen, heer van borg Nienoord. Hij schonk de klok samen met de windvaan in de vorm van een leeuw (voorkomend in zijn wapen) in 1714. In 1868 vond een grote verbouwing plaats; in dat jaar werden onder meer de vensters aangepast en de noordgevel hersteld. Pleisteren was populair in deze tijd en werd dus ook hier rigoureus toegepast. Door de pleisterlaag van voegen te voorzien kreeg men het effect van natuursteen. De kerk heeft een eenvoudig interieur onder een wit gepleisterd tooggewelf. Er zijn in de loop van de tijd enkele trek balken aangebracht om spatkrachten op te vangen. Binnen zien we een doopvont uit de 17e eeuw, een preekstoel van rond 1600 met Ionische kapitelen op getordeerde hoekzuilen en inlegwerk van ebbenhout en een kroonluchter die in de 18e eeuw werd gegoten. Het doophek kwam na enige omzwervingen, onder andere via de stal van een boerderij in Drachten, en enige herstelwerkzaamheden terug in de kerk van Noordwijk. Om de aanschaf van een orgel mogelijk te maken gingen men landgoederen verkopen. In 1871 had men de benodigde f 1.700,- bij elkaar, en van dat geld werd een orgel gekocht. Het instrument werd gebouwd door de Firma P. van Oeckelen uit Harendermolen. In 2005 is het door vrijwilligers onder leiding van Mense Ruiters weer speelbaar gemaakt. In 2010-'11 is het

Pelgrimeren
in Groningen

gerestaureerd door de firma Elbertse. Het orgel heeft één klavier en een aangehangen pedaal. Tegenwoordig is de kerk eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken. In 2005 werd de kerk gerestaureerd en kreeg zijn oorspronkelijke okergele kleur en het complete bankenplan uit de 19e eeuw terug

Marumerlage.

Omgeven door weilanden en boerderijen, met aan de overkant de A7 van Groningen richting Drachten. De Marumerlage is een opnieuw aangelegd beekdal in Marum, een Gronings dorp in het Westerkwartier. En het is een waar walhalla voor vogelaars.

Het gebied staat in de winter onder water en komt voor een groot deel in de zomermaanden droog te liggen. Door het gebied loopt een wandelroute van zo'n anderhalve kilometer, inclusief vogelkijkhut. In de winter komen ganzen hier een slaapplekje zoeken. In de zomer fladderen er weidevogels rond en is het een geliefde broedplaats.

Vanaf Marumerlage heb je uitzicht over weilanden en boerderijen in de omgeving. Tip: een paar meter verderop, op de kruising van de Parallelweg en de Zethuisterweg, vind je een klein wandelpad langs een afgezet stuk natuur waar wilde zwijntjes wonen.